

//

**"E MOS SHIKONI KISHA
E XHAMIA: FEJA E SHQYPTARIT
ASHT SHQYPTARIA!"**

**O MOJ SHQYPNI!
PASHKO VASA**

//

LEGENDA SHQIPTARE

/ ALBÁNSKE POVESTI /

Rozvojová dobrovoľníčka, Veronika Zimová, bola denne súčasťou pozitívnej zmeny vo vylúčených komunitách Albánska. To všetko vďaka ročnému dobrovoľníckemu pobytu organizácie ADRA Slovensko, podporenému zo schémy SlovakAid, a aktivitám v partnerskej ADRA Albánsko.

Krátka zbierka albánskych povestí vznikla s cieľom priblížiť čitateľom a čitateľkám albánsky ľud, jeho zvyky a kultúru.

Copyright © Robert Elsie, 2001

Anglický originál 'Albanian Folktales and Legends'
(Albánske rozprávky a povesti) zozbieral a z albánčiny
preložil Robert Elsie.

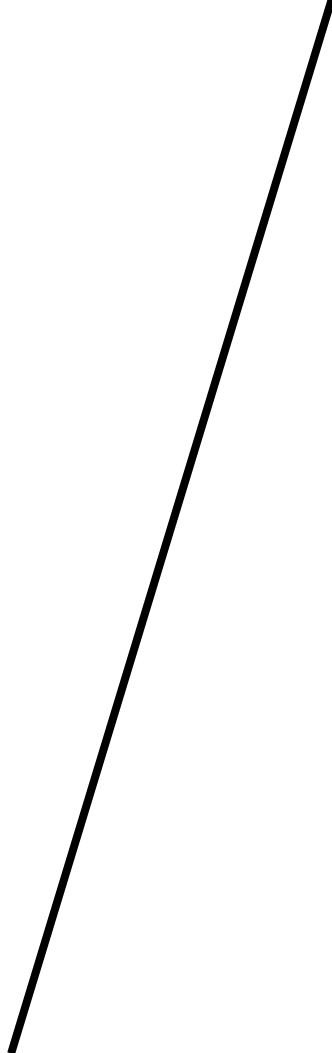
Výbrané časti do slovenčiny preložila Veronika Zimová, 2019

Redaktorka: Boba Markovič Baluchová

Jazyková úprava: Ildi Rádiová

Ilustrácie: Klaus Qendro

Grafický dizajn: Barbora Kaba

LEGJENDA SHQIPTARE

/ ALBÁNSKE POVESTI /

Túto zbierku venujem ,in memoriam‘ Robertovi Elsiemu za jeho celoživotný prínos v oblasti popularizácie albánskeho jazyka, odhaľovania krás a približovania čara albánskej literatúry a kultúry širokým masám i za hranicami Európy.

MUJO A ZANY¹

Celý svet počul o hrdinských činoch slávneho Gjeto Basho Muja. V horách skolil hordy divej zvery, a ešte viac nepriateľov z Kráľovstva kresťanského i spoza mora. Mujo bol obrancom krajiny a chudobného ľudu. Jeho hrdinské činy a odvaha boli známe v celej Krahine a obzvlášť v Jutbine.² Nenašiel sa odvážlivec, ktorý by bol vstúpil do Krahini plieniť a pustošiť. Mujo spolu so svojou bandou tridsiatich bojovníkov podnikli mnoho nájazdov v Krahine a kráľovstve kresťanov, nárokujuúc si právo na Nový Kotor³ a ešte ďalej, a zakaždým sa vrátili domov víťazne. Taký to bol muž ten Gjeto Basho Mujo

Dni, mesiace a roky plynuli, až ako to zvyk káže, nadišiel čas ženby i pre Muja. A preto jedného dňa, prv ako sa ranné slnečné lúče dotkli vrcholov hôr, Mujo osedlal svojho koňa a vydal sa do kráľovstva kresťanov nájsť si nevestu. Na odporúčenie priateľov si zvolil za nevestu cnostnú pannu z dobrej rodiny, hodnú jeho postavenia.

Hneď ako sa dohodli na sobáši, sa Mujo vrátil domov, zvolal svojich tristo druhov, a vyslal ich po nevestu. Výprava priam žiari-

---

¹ Zana: Postava v albánskej mytológii. Zany sú horské víly žijúce v blízkosti prameňov a bystrín Albánskych Álp, patrónky odvážnych bojovníkov. Spravidla sú dobromyseľné, ale môžu konať aj zlo. Z etymologického hľadiska sa pojem Zana spája s latinským pojmom Diana – bohyňou lovu a mesiaca rímskej mytológie.

² Albánci obývali moslimské územia, všeobecne nazývané Krahina (srbsko-chorvátsky krajina) v protiklade s Kráľovstvom (albánsky kralia) kresťanským, na hraniciach Osmanskej ríše a Rakúsko-Uhorska. Jutbin je možné považovať za dnešné mesto Udbina na rieke Lika 50 km severovýchodne od Zadaru v Chorvátsku, alebo za dedinu Udbina na rieke Drinjač vo východnej Bosne a Hercegovine.

³ Pomenovanie Kotor a Nový Kotor sa vzťahuje na územie medzi riekami Lika a Krbava v západnom Chorvátsku.

la pytačmi v róbach z trblietavého zlata so zlatými mečmi, lukmi a oštepami. Všetci to boli mladíci až na ich vodcu, starého šedivého muža, menom Aga Dizdar Osman, zástupcu Gjeta Basho Muja.

Než sa pytači vydali do Kráľovstva kresťanského po ruku nevesty, Mujo k nim prehovoril: „Vypočujte si moje slová, druhovia! Keď dorazíte k horským pastvinám, natrafíte na tri miesta – vhodné na odpočinok – s dostatkom tieňa pre všetkých. Nehodujte a nezastavujte sa. Dávajte si pozor, aby ste sa nenapili z tamojších prameňov, lebo sú obývané troma zlomyseľnými Zanami. Zrovna v ten čas tam môžu podriemkávať alebo sa osviežovať v prameni a mohli by ste ich vyrušiť. Nenechajú nikoho odísť bez ujmy!“ Mujo prísne varoval svojich druhov a oni sľúbili držať sa jeho pokynov.

Ďalšie ráno Mujovi druhovia osedlali svoje kone a vydali sa na cestu, čím sa postarali o parádu pre celý Jutbin. Po Mujovu nevestu do Kráľovstva kresťanov vyrazili so spevom v sprievode loveckých rohov. Keď prišli k horským pastvinám, spomenuli si na Mujove varovanie, prestali pospevovať a hrať, zosadli z koňov a v tichosti ich viedli za opraty. Nikde sa nenapili z prameňov, nikde si neoddychli v tieni, nikde sa nezastavili tancovať a veselieť sa. Takto prekročili hory a bezpečne dorazili do domova nevesty, Kráľovstva kresťanského.

Otec nevesty prijal pytačov hojnosťou jedla, pitia, hier a množstvom zábavy. Dom sa ozýval hudbou a tancom až do polnoci. Keď hviezdy vybledli a svitalo na ďalší deň, pytači povstali, vyzbrojili sa, vyzdvihli nevestu a vyrazili späť do Jutbinu – spievajúc a hodujúc. Vrcholy a údolia hôr sa ozývali ich veselím.

Tak dorazili k jednému z odpočívadiel. Tu si opäť spomenuli na Mujove slová, prestali spievať a veselieť sa a ďalej pokračovali v tichosti. Potom však Aga Dizdar Osman, starý šedivý muž, riekol: „Počúvajte, pytači. Ja som vyprevádzal už nejednu nevestu. Vždy sme sa zastavili a veselili na tomto odpočívadle i smäd utíšili v prameni. Vždy sme tu radostne tancovali. Nikdy sa nám tu nič zlého nestalo. Veselíme sa tak!“ Keď to ostatní počuli, ihneď zastavili a

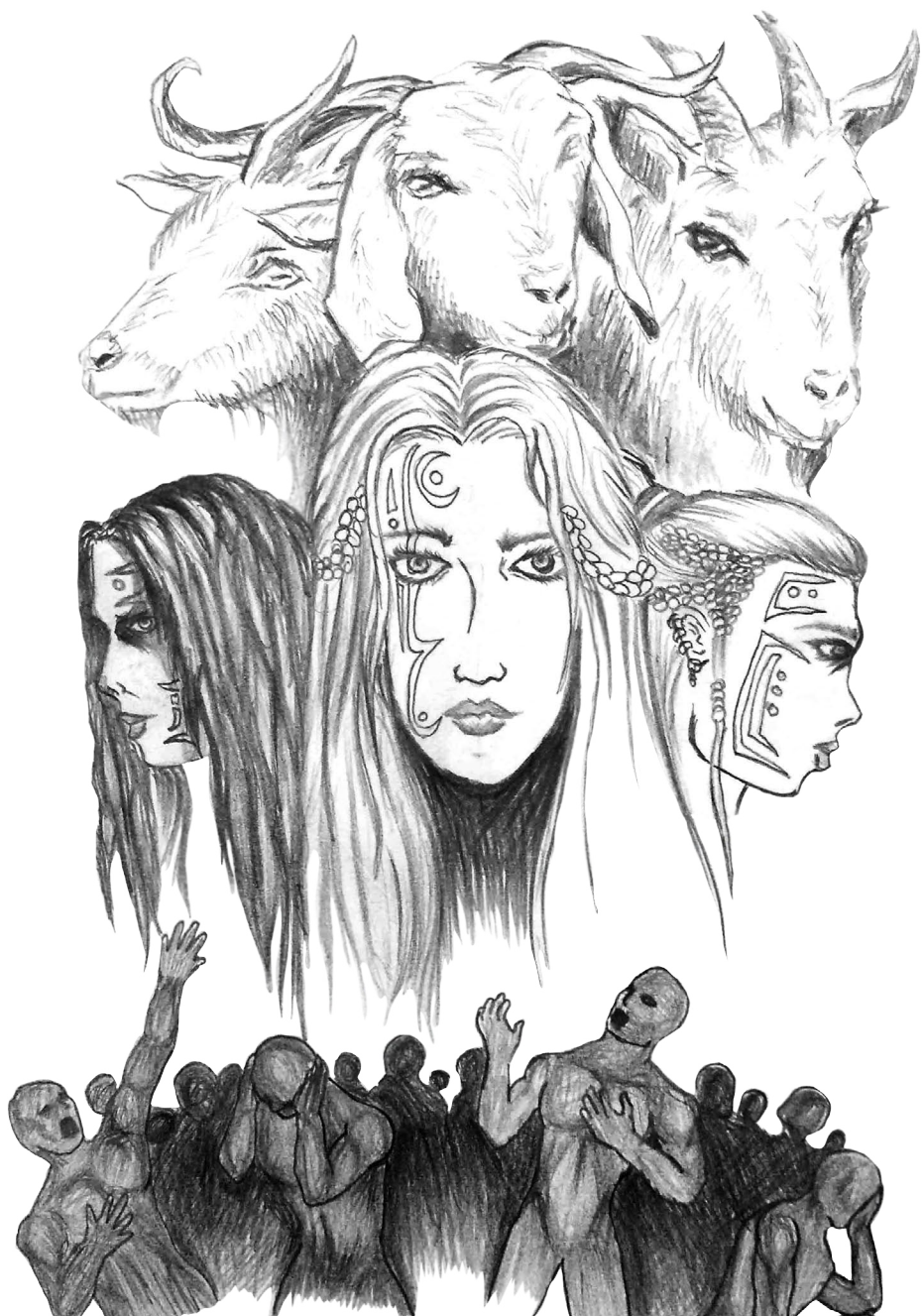

pustili sa do zábavy. Horské pastviny sa opäť ozývali ich veselím.

Zrazu bolo počuť hrôzostrašné hromobitie. Jeho ozvena znela horami, silný víchor fúkal pomedzi stromy, horské pastviny sa otriasali. Uprostred víchrice, nad vrcholkami hôr sa vznášali tri zlé Zany. Škrípali zubami, chrlili oheň a dym, zostupujúc k svadobnej výprave. Mihnutím oka Zany premenili pytačov na kameň a ich kone na peň. Tam, kde sa to pred chvíľou ozývalo smiechom a veselím, nebolo počuť ani ľudského hláska, ani konského erdzania. Kraľovalo smrteľné ticho. Vrcholce hôr sa viac neozývali, vietor prestal fučať, odpočívadlá, lúky a pramene boli prázdne. Sama v hrôze a strachu zostala stať Mujova žena. Len ona jedna jediná prežila. Nevedela, kam sa podieť a čo podniknúť. Zany poskočili k nej, schmatli ju za ruku a odvliekli do jaskyne hlboko v horách, kam ľudská noha ešte nevkročila. Tam držali pannu uväznenú, nútili ju variť a nosiť im vodu bez vydýchnutia.

Gjeto Basjo Mujo nemal ani potuchy o tom, čo sa stalo. Čakal na svojich druhov a nevestu. Čakal a čakal, ale po nich ani chýru, ani slychu. Čím dlhšie boli preč, tým viac sa Mujo strachoval. Načúval spevu a erdzaniu koní, ale stále nič. Nakoniec vytušil, čo sa muselo stať. Pytači nedodrжали svoje slovo. Mujo bol zúfalý, lebo vedel, že Zany sú zlé až do špiku kosti a majú neuveriteľné schopnosti.

Nečakal viac, prehodil cez plece batoh s chlebom a mäsom, a popohнал svojho tátoša k horským pastvinám. „K čomu sú len všetci tí bojovníci v zlatých róbach, so zlatými mečmi, lukmi a oštepami?“ zamýšľal sa. „Čo sa len mohlo prihodiť tým koňom – rýchlym ako vietor?“ Hľadal všade, ale nenašiel nič, len samé kamene a pne. Vtedy sa im Mujo prizrel bližšie a rozpoznał v nich svojich druhov. „Áno, biely kameň bol ich vodca, Aga Dizdar Osman; červenkastý kameň vyzeral ako Ali Bajraktar a ten vedľa neho ako Butali Tali.“ Rozpoznał všetkých – jedného po druhom: Basha Jona, Zukuta Bajraktara, Shabana Evimadha, Kazi Mehmata Aga a ostatných. Donedávna z mäsa a kostí, teraz len ako kamene. Po neveste ale ani stopy. Bol taký zúfalý, už–už by sa pustil do slzyprelievania!

Ale Mujo bol odvážny muž. Sústredil svoju myseľ na to, ako premeniť tie kamene a pne späť na živé bytosti. Nenasadol na svojho koňa a neutiekol, práve naopak, jazdil tam a späť po pustých horských pastvinách, hľadajúc Zany, ich pramene a odpočívadlá, no predovšetkým svoju nevestu. Vstúpil do temného bukového lesa, hlbšie a hlbšie, kde slnečné lúče viac nepresvitali cez koruny stromov. Pokračoval v ceste, až došiel k prameňu. Zastavil sa a zostúpil z koňa, aby si na chvíľu odpočinul. Pohľadom hľadal prechod cez hustý bukový les, ale darmo, len samé krovie a húština. Na úpätí lesa zbadal niekoľko balvanov pochovaných v suti. Konáre pradávnych stromov boli tak navzájom poprepletané, že nimi neprenikli ani slnečné lúče, ani vietor. Vládol tu večný súmrak.

„Toto musí byť domov Zán,“ pomyslel si Mujo. Odviedol svojho koňa na pastvinu medzi dubmi, usadol k prameňu a trpezlivo čakal na príchod Zán. Ubehli tri dni a nikto neprišiel. Po troch dňoch, v šere bukového lesa spozoroval mladú pannu vo svadobnom rúchu – s džbánom na vodu v náruči. Žiarila ako Mesiac v máji, ale žalostne. Mujo sa čudoval, čo tá mladá panna robí na takom temnom a pochmúrnom mieste. Možno, že to bola len vízia. Ale nie, panna sa približovala viac a viac. Zrazu ju Mujo spoznal a jeho srdce začalo biť ako o dušu. Panna podišla k prameňu, uvidela Muja, ale nespoznala ho. „Dobrý deň, mladý muž,“ pozdravila. „Dobrý deň, mladá panna,“ odpovedal. Panna zložila džbán, aby ho naplnila. „Pre koho je tá voda? Komu ju nesieš?“ vyzvedal. „Oh, ani sa nepýtaj, mladý muž. Pochádzam z urodzenej rodiny a mala som sa vydávať. Moji pytači ma práve sprevádzali k môjmu budúcemu mužovi, keď...“ Panna mu rozpovedala celú príhodu o tom, ako Zany zakliali mužov aj kone a ju uväznili.

Potom sa jej Mujo spýtal: „Koho si si mala brať za muža, panna? Ako sa tvoj vyvolený volá?“ Nevesta odvetila: „Oh, ja nešťastnica, opustila som matku a otca, bratov a sestry, aby som sa vydala za slávneho bojovníka. Jeho meno je Gjeto Basho Mujo. Poznáš ho, mladý muž? Počul si o ňom?“ Mujo sa ani nezasmial, ani neodpo-

vedal. Zabladel na cnostnú pannu a okúsil: „Vari ma nespoznávaš, cnostná panna?“ Pokrútila hlavou: „Ako by som ťa mohla poznať. Nikdy predtým som ťa nevidela. Ale keď tak na teba hľadím, pripomínaš mi obraz Muja, teda z toho, čo som o ňom počula. Veru mohol by si byť i Gjeto Basho Mujo.“

Mujo viac nevydržal a nahlas sa rozosmial: „Ja som Mujo, cnostná panna! Nakoniec si ma predsa poznala. Ale teraz, ak si naozaj dcéra z urodzenej rodiny, počúvni ma!“ „Dávam ti svoje slovo,“ odpovedala, „pred vládcom nad Slnkom a Mesiacom, nad nebom a zemou, počúvnem ťa, Mujo. Budem mať v teba vieru, aj keby si ma mal popraviť.“ „Nie, nikdy by som ti neublížil, pretože ťa milujem. Pokúsím sa ťa zachrániť a tvojich pytačov prinavrátiť k životu. Ale na to potrebujem vedieť, v čom tkvie sila Zán. Preto keď sa teraz vrátiš do jaskyne, prihovor sa Zanám uznanlivo, vyzdvihni ich moc a spýtaj sa ich na jej zdroj.“ „Myslíš, že Zany mi len tak prezradia, v čom je skrytá ich moc, Mujo?“ „Nestrácaj vieru, panna! Konaj, ako kážem! Slnko pomaly zapadá a Mesiac vychádza ponad bukovými stromami. Zany čoskoro prídu k prameňu, aby sa pri mesačnom svite navečerali. Keď si sadnú k stolu, stoj obďaleč, nejedz a nepi nič. Zany ťa budú ľutovať a odmietnu jesť bez teba. Potom, zapamätaj si moje slová, odhalia ti svoje tajomstvo. Povieš: ‚Horské Zany, želim vám, aby ste vždy mali chleba čo jesť; vysoké hory kde žiť; miesto pre váš poobedný odpočinok; a pramene, v ktorých sa môžete osviežiť. Ako vaša väzenkyňa tu už s vami žijem istý čas a budem večne. Prečo mi teda nepoviete, v čom tkvie vaša sila?‘ Niet dôvodu, aby ti neverili. A aj keby ťa mali premeniť na kameň, urobím všetko, čo bude v mojich silách, aby som ťa zachránil. Zajtra tu budem na teba čakať.“ „V poriadku, Mujo. Vykonám, ako si povedal.“ Panna zdvihla džbán s vodou, dala mu zbohom a stratila sa v temnote lesa. Mujo hľadel za ňou, pokým mohol a potom sa vrátil do zelených údolí hôr.

Keď sa panna vrátila, Zany ju vítali otázkou: „Prečo prichádzaš tak neskoro, drahá nevesta?“ „Voda bola zakalená, milé Zany.

Musela som čakať, kým bude opäť číra.“ „Urobila si dobre, drahá.“ Ponad vrcholkami bukových stromov Slnko vystriedal Mesiac a jeho žiara vstúpila do údolí a tiesňav hôr. V korunách stromov čvirkali vtáci a jemný vánok rozšuchotal lístie. Jeleň vystúpil z lesa, aby sa napásoľ a napil z prameňa na pastvine. Horské Zany viac nečakali, zostúpili k prameňu a prestreli k večeri. Mladá nevesta im nalámala chleba a naliala vody, ale nesadla si ku stolu. Stála obďaleč so sklopenými očami. Najmladšia zo Zán sa jej spýtala: „Čo sa deje, drahá nevesta? Prečo neješ a nepiješ s nami? Azda si chorá? Či je ti smutno za domovom a ľuďmi?“ „Nie,“ odvetila panna. „Nie som ani chorá, ani mi domovina nechýba. Som spokojná tam, kde som. Máte ma rady. Preto ste si ma pri sebe nechali. Ak by ste ma rady nemali, premenili by ste ma v kameň tak, ako ostatných. Jednoducho nemôžem jesť, ani piť, kým nedostanem odpoveď na otázku, ktorá mi nedá pokoja. A preto vám tu prisahám, milé horské Zany, že ste mi ako sestry, nikdy vás neopustím a nenájde sa mi lepšieho miesta pre život, lebo nikde inde na svete niet láskavejších a chápavejších sestier. Želám vám, aby ste vždy mali chleba čo jesť; vysoké hory, kde žiť; miesto pre váš poobedný odpočinok; prameň, v ktorých sa môžete osviežiť; a aby ste vždy mohli tancovať pri mesačnom svite... Poviete mi teda, v čom tkvie vaša sila?“

V momente, ako to dve staršie Zany začuli, vyskočili na rovné nohy. Už–už by premenili pannu na kameň, keby nebolo najmladšej z nich, ktorá im zakryla ústa a zabránila vysloviť kliatbu. Potom zvolala: „Nech vás pán Boh strestá, sestry! Ako by nám len mohla táto krehká nevesta ublížiť, keby sme jej prezradili naše tajomstvo? Je to človek, my sme Zany. Je to pozemšťanka, my sme tvory nebeské, nadpozemské. Je to naša služobníčka, my sme panovníčky. Prisahala na svoju česť a my o nej nesmieme pochybovať. Láme nám chleba a nosí vodu. Môžeme jej povedať pravdu.“

Staršie Zany odstúpili. Tá najmladšia sa obrátila k neveste so slovami: „Počúvaj teda, dcéra človeka. V Zelených údoliach sa pasú tri divoké kozy so zlatými rohami. Sú tak bystronohé, že s ľahkos-

ťou preskočia zo skaly na skalú, z útesu na útes. Nikto na svete ich nedolapí. Ešte aj medvede a vlky sa stránia ich zlatých rohov. Ale, ak by ich predsa len niekto chytil – strasie ma už len pri pomyslení na to – stratíme všetku našu nadpozemskú silu. Už by sme nemohli viac lietať či meniť ľudí na kameň. Boli by z nás obyčajné ženy ako hociktoré iné.“ Keď si to nevesta vypočula, usmiala sa a prisadla si konečne k večeri.

Po večeri sa Zany osviežili v prameni, natrhali kvetov, z ktorých si potom uvili vence do vlasov. Spievali a tancovali v žiari mesiaca a hviezd. Keď sa unavili, vrátili sa do svojej jaskyne. Duby a buky nevydali ani hláska, opäť kraľovalo ticho.

S úsvitom nového dňa, keď Zany ešte spali, Mujova nevesta vstala, zobrala džbán na vodu a vybrala sa k prameňu. Tam už na ňu čakal Mujo – nadšený, že ju vidí. „Vidím, že si prežila.“ „Áno, hoc nechýbalo veľa a bol by zo mňa kameň. Ale viac sa nepýtaj. Viem, že si statočný, ale ony sú horské Zany a majú obrovskú moc.“ „A odkiaľ teda berú tú moc?“ opýtal sa Mujo. Panna mu hneď prezradila tajomstvo Zán. Mujo počúval pozorne a povedal: „Rozumiem, panna. Teraz je rad na mne. Ty sa vráť k Zanám, čakaj a nestrachuj sa. Tvár sa, akoby sa nič nedialo. Vrátim sa ťa vyslobodiť, i tvoj sprievod privrátiť k životu. Potom vystrojíme takú svadbu, až sa samotné horské pasienky budú ozývať a Zany budú tvojimi družičkami. K mojej pevnosti ťa dovedú na zlatom koči.“ Panna naňho hľadela zmätene, a hoci nebola úplne presvedčená, verila mu.

Mujo viac nečakal. Rozlúčil sa a pohnal svojho koňa rovno do Jutbinu, kde na námestí zvolal hlasom takým mocným, aby ho bolo počuť v celej Krahine. „Muži, počúvajte ma! Hovorí k vám Gjeto Basho Mujo. Zvolávam všetkých odvážnych poľovníkov a ich psov k sebe do pevnosti. Dostanete jedla a pitia, koľko vám srdce ráči, a hneď zajtra sa vydáme spoločne na lov. Počujete ma?“ Doma dal zarezať oviec a jahniat, nakázal napiecť chleba a zakúriť do pece. Hneď ako počuli Mujovu výzvu, tristo chrabrych poľovníkov s viac než tisíc psami pochodovalo smerom k Mujovej pevnosti.

„Volal si nás, Mujo?“ „Áno, bratia moji. Vstúpte!“ Mujo všetkých srdečne privítal, pozval k večeri a hral im na lahute⁴ do nálady.

Na svitaní Mujo prehovoril k svojim priateľom: „Počúvajte sem, poľovníci! V Zelených údoliach sa pasú tri kozy so zlatými rohami. Potrebujem ich dolapiť zaživa, preto obkolesíme horské pastviny a budeme ich hnať, až nám samé spadnú do náručia. Ale vravím vám, dávajte si pozor, aby ani jeden z vás nepoužil šíp či kopiju, lebo ak ich poraníte či nebodaj zabijte, nikto z nás sa už nevráti do Jutbinu živý.“ „Ako rozkážeš, Mujo!“ odvetili poľovníci.

Mujo zaviedol svojich priateľov do Zelených údolí. Tam obkolesili horské pastviny a zaujali svoje miesta. Ani vtáčik by neprenikol skrz tie ľudské hradby. Mujo spolu s pár ľahkonohými druhmi a psami vstúpili dovnútra, a za stáleho trúbenia lesných rohov štváli kozy zo skaly na skalú, z útesu na útes. Horské pastviny sa otriasali. Uplynuli tri dni a tri noci, kým kozy konečne zastali a ukonané sklonili hlavy k zemi na oddych. Vtedy ich Mujo dolapil a odviekol do Jutbinu, kde ich zatvoril v koterci, napájajúc vodou a krmiac čerstvou trávou z horských pastvín. Než sa rozlúčili, poľovníkov ešte raz pohostil a rozdal im dary na znak vďačnosti.

A čo sa dialo na horských pastvinách? Horské Zany znenazdajky stratili svoju moc. Pokúsili sa vzlietnuť, ale darmo. Ich telá boli pevné a ťažké. Rozkázali vetru, ale ten odmietol. Mysľou volali na divé kozy, ale tie neprichodili. Zany prehládali horské údolia i útesy, ale kôz nebolo. Najstaršia zo Zán zalomila rukami a zalamentovala: „Zany, moje drahé Zany horských útesov, niekto zajal naše kozy!“ Mujova nevesta sa pousmiala. „Počúvajte, Zany! Gjeto Basho Mujo vás pozdravuje a odkazuje, že keď už ste vy uniesli jeho nevestu a premenili jej pytačov aj ich kone na kamene a pne, on vám na oplátku zobral vaše kozy.“

Keď to Zany počuli, pokúsili sa premeniť nevestu na kameň, ale márne. Ich nadpozemská moc bola preč. Nezostalo im nič iné,

---

4 Lahuta: Tradičný albánsky jednostrunový hudobný nástroj.

ako vydať sa do Jutbinu. Ale nie letky, lež peši ako bežný smrteľník. Po ceste si otlkli chodidlá na kameňoch a koreňoch stromov, trne a ostne im dorážali ruky. Nakoniec však predsa len došli k prahu Mujovho domova. „Mujo, si to ty, kto väzní naše kozy?” „Áno. Uniesol som ich a zatvoril v mojom koterci. Dostane sa im čerstvej trávy a vody z prameňa.” So slzami v očiach najstaršia Zana začala prosíkať: „Sme ti vydané na milosť, Gjeto Basho Mujo. Buď nás tu na mieste skántri alebo nám vráť, čo je naše. Inak zahynieme. Hodíme sa z vrcholka hôr. Sme ochotné navrátiť tvojim priateľom aj ich koňom pôvodnú podobu, a tvoju nevestu dopravíme k tvojim dverám na zlatom kočiari. Všetko bude tak, ako predtým.”

Mujo odpovedal pokojne: „Nestojím o nevestu, ani o jej svadobný sprievod. Nech zostanú, ako sú – pytači kameňmi a nevesta v zajatí. Novú nevestu si nájdem – kedykoľvek sa mi zachce – či už v Krahine alebo Kráľovstve kresťanov. Ale troch kôz sa nevzdám. Ešte nikdy som nemal taký úlovok, hoc som na horských pastvinách poľoval mnohokrát. Keď sa ožením, pohostím nimi svadobčanov a ich zlaté rohy zavesím na stenu, aby sa tam pre mňa ligotali deň a noc.“

Ako to Zany počuli, začali tak úpenlivo nariekať, bedákať a ochkať, že i samotné skaly a stromy ich poľutovali. Akoby to ani nie Zany boli, ale obyčajné úbohé ženy. Muja však nedojali. Najmladšia Zana sa pozviechala, utrela slzy vlastnou dlhou hrivou, a stískajúc Mujovu ruku mu prisahala: „Gjeto Basho Mujo, kedykoľvek tvoja nevesta bude potrebovať sprievod cez horské pastviny, kedykoľvek sa vydáš na poľovačku, kedykoľvek budeš mať potrebu si oddýchnuť a osviežiť sa, si vítaný na našich lúkach. Dávame ti naše slovo, že nikomu neublížime, ba ani zlého slovka nepovieme.”

Mujo chvíľu váhal a potom povedal: „Zany ste, aj Zany budete! Čestné slovo je čestné slovo a sľub je sľub. Vrátim vám teda vaše divé kozy.” Otočil sa a zvolal na svojho brata Halila: „Halil, vypusti kozy z koterca!” V momente, ako boli kozy opäť na slobode, výraz na tvárach Zán sa zmenil, a ony znovu nadobudli svoju silu.

Zany vzlietli smerom k horským pastvinám, a pytačov aj ich kone priviedli späť k životu slovami: „Povstaňte a choďte! Prajeme vám šťastnú cestu. Vráťte sa do Jutbinu! Gjeto Basho Mujo vás už očakáva.” Svadobčania si pretreli oči a riekli: „Oj, hľa, akosi sme dlho spali!” To, že boli premenení na kameň, si vôbec nepamätali. Umyli sa v prameni, vysadli na kone a hnali sa rovno do Jutbinu.

Medzitým Zany zapriahli zlatý koč, a Mujovu nevestu dovedli až k jeho prahu. Ako pytači zostupovali do údolia k Jutbinu, pustili sa do spevu a tanca. Mujo s Halilom ich vítali. A zatiaľ čo sa celý Jutbin veselil na svadobnej hostine, horské pastviny sa ozývali piesňou:

*„Zany sme, aj Zany budeme,
Čestné slovo je čestné slovo,
Sľub je sľub.”*

HALILOVA SVADBA

Toho roku bola veľmi chladná zima. Slnko jasne žiarilo, ale sotva hrialo. Vietor sa preháňal pomedzi staré javorové stromy v Jutbine ako bláznivý. V horách napadlo toľko snehu, že sa konáre bukov ohýbali pod jeho ťarchou. Údoliami sa z času na čas ozývalo dunenie lavín spustených z horských svahov.

Onoho zimného dňa bol Mujo so svojou družinou na poľovačke, keď tu tmavé mračná zakryli oblohu ponad vrcholmi hôr. Spustila sa hustá snehová víchrica, v ktorej jeden na druhého ledva videli, brodiac sa v snehu dolu do údolia. Oziabalo ich od ostrého vetra, čo zamrazil všetko, čo sa mu postavilo do cesty.

Našťastie Mujova pevnosť bola neďaleko a on ich všetkých pozval na večeru. Ale ako zohriať tristo mužov pri jednej peci? Mujo vytiahol za džbán rakije⁵ a zo dva sudy vína. „Napite sa, priatelia moji, napite sa!” zvolal. Družina pookriala potom, ako im víno a pálenka rozprúdila krv v žilách. S potešením sa pustili do jedla a zábavy, kým vonku zúrila snehová víchrica.

Počas tejto bujarej zábavy sa jeden z hostí obrátil na svojho hostiteľa, hovoriac: „Mujo, ako tvoji hostia veríme, že sa neurazíš, ak sa ťa na niečo spýtame.” „Pýtajte sa! Ste mi priateľmi, neurazím sa.” „Ako to, že sa tvoj brat Halil ešte neoženil? Všetci jeho rovesníci už dávno majú svoje ženy, synov a dcéry. Nie je to kvôli peniazom, však nie? Či by ti jeho svadba bola pridrahá? Tvojho brata často vídať v Novom Kotri. Obávame sa: čo, ak ho niekto dolapí a uväzní, len aby zneuctil tvoju rodinu a pobúrili družinu?”“

---

5 Rakija: Albánska domáca pálenka.

Mujo sa obrátil na svojich priateľov so slovami: „Ďakujem, že ste sa mi zdôverili so svojimi obavami. Môžem vás ubezpečiť, že otázka peňazí tu nehrá rolu. Na svadbe môjho brata by som nešetril. Sami máte súrodencov a viete, že usporiadať svadbu je pre mladšieho brata potešením a ctou. V tele toho, čo má brata, bijú dve srdcia. Viete dobre, že Halil chodieval do Nového Kotoru, ale nekoná tam nič nekalé. Je statočným bojovníkom, ako sa na pravého muža patrí. Ak by mal akokoľvek zneuctiť našu rodinu, nech na mieste oslepne. Ak by mal akokoľvek pobúriť našu družinu, nech ho na mieste trať blesk a Matka Zem vyženie z hrobu hneď v prvú noc.”

Vtedy Halil povstal a prehlásil: „Prisahám na svojho brata a sestru, radšej smrť než svadba! Všetky ženy v Krahine a všetky panny v Jutbine sú mi ako sestry. A ja veru zahyniem, ak Tanuša, dcéra kráľa kresťanov, nebude mojou ženou. Zahliadol som ju, keď sme s kráľom boli spojencami. Niet panny na Zemi cnostnejšej než ona. Jej obočie je ako konáre vrby, čelo ako hory v mesačnom svite, oči čierne ako višne, riasy ako krídla lastovičky, tvár ako jablko žiariace v konároch, nos úzky ako steblo trávy, jemné ústa ako púčik kvetu, jej biele zuby sa lesknú ako krištál na slnku po daždi. Má krk ako holubica a telo štíhle ako jedľa. Pokožka jej rúk je...” Mujo, vidiac jeho zapálenie, mu položil prst na ústa, ale to Halila iba viac rozvášnilo.

Basho Jono, starý mládenec, sa zhostil slova: „Každý tu má čo povedať, Mujo! Ja som sa tiež neoženil. A nie z vôle priateľov, či nedostatku peňazí, ani nie preto, že by sa mi nenašla panna na vydaj. Neoženil som sa, lebo som jednoducho nechcel!” Aga Dizdar Osman mu skočil do reči a prihovoral sa Halilovi zhovievavo: „Počúvaj, milý chlapče. Zajtra ti svitá na veľký deň. Vyšleme tridsať bojovníkov, aby našli tridsať cnostných panien. Sám si vyberieš tú najlepšiu. Potom usporiadame svadbu a oženiš sa, ako sa patrí ...”

Halil ho však prerušil: „Nech mi Boh odpustí, bojovníci Jutbinu! Kto kedy počul, aby si brat sestru za ženu bral? Prisahal som

raz a za ženu si zoberiem len kráľovu dcéru Tanušu. Žiadnu inú. Preto počujte moje slová, bojovníci Jutbinu! Doteraz som žil samotárskym životom, v pokoji ako v hrobe, neoženil som sa. Kde beriete presvedčenie, že tak urobím teraz?” Potom sa otočil a preklial horské pastviny: „Vy ste na vine, oh, pyšné horské pastviny! Ste tak pokryté snehom, že neviem nájsť chodníka do Kráľovstva kresťanov! Oh, keby len morský vánok roztopil váš sneh a otvoril cesty, už by sme slávilí náš sobáš!” Hory zaduneli na odpoveď. Ale more akoby vypočulo Halilove slová a horské pastviny zasiahli teplé vetry a dažde. Do troch dní sa sneh roztopil a rieky v dolinách sa rozburácali.

Sláviky naplnili hory svojím spevom a deti opäť šantili na lúkach. Horské pastviny sa zelenali, buky pučali, a údolia pokrýl pestrofarebný koberec kvetov. Halil sa prihovril k bratovi: „Mujo, daj mi svojho koňa, pôjdem po svoju Tanušu.” Mujo však odmietol. To Halila zamrzelo, pretože Mujov tátoš bol rýchly ako vták v lete. Ale darmo. Halil teda osedlal svojho vlastného koňa a vydal sa na cestu.

Matka vynadala Mujovi so slovami: „Prečo si odmietol prosbu svojho brata, syn môj? Ak sa mu čokoľvek stane v Kráľovstve kresťanov, nikdy si to neodpustíš.” Mujo vzápätí oľutoval svoje rozhodnutie a zavolať na brata. Vystrojil Halilovi svojho koňa a na rozlúčku mu dal ešte jednu radu: „Keď dorazíš k hraniciam, uvoľni opraty a kôň ťa zavedie priamo k Vukovi Harambashovi. Je mi ako brat. Odkáž mu: ‚Mujo ťa pozdravuje a žiada o peniaze a zbroj, aby pomohli bratovi k získaniu kráľovej dcéry.’ Šťastnú cestu, Halil!” Halil dal zbohom Mujovi, popchol jeho tátoša a vydal sa do Kráľovstva kresťanov.

Kôň s jazdcom uháňali rýchlo ako šíp, zanechávajúc za sebou hory a údolia. Letom míňali ihličnaté lesy a bukové háje. Niekoľko dní nestretli ani človečika. Slnko prehlásilo: „Beriem si Halila pod svoju ochranu”. Rovnako sa zaprisahal i Mesiac. Dokonca i horské

Ori⁶ si zobrali Halila pod svoju ochranu. Divé kozy Zán šepotali: „Za dňa je Halil pod ochranou Slnka, za noci ho chráni Mesiac. Zany budú chrániť jeho zbrane.”

Halil sa na chvíľu pozastavil: „Čo to za hlasy počujem spoza borovic? To nebudaj kozy rozprávajú?” Odpoveď dostal okamžite: „Nemýľ sa, Halil! Nie sme obyčajné kozy, patríme horským Zánám, žijúcim v týchto horách.” Halil pozorne počúval a nakoniec riekol: „Takže toto je domov Zán! Oh, Zany, kiežby ste dodržali svoje slovo! Nech moje oči chráni Slnko, moje nohy Mesiac a moje zbrane Zany!”

Keď Halil prešiel hory, narazil na divokú rieku. Na protiahlom brehu sa rozprestierala široká pláň. Halil chcel zostúpiť k rieke, aby napojil koňa, keď sa ten splašil a odstúpil tri kroky dozadu. Vtedy Halil zbadal osobu opretú o útes. Keď sa priblížil, zbadal, že to nie je ľudská bytosť, ale samotná horská Ora. Tá sa mu takto prihovarila: „Kam idete, mladý muž?” Halil zdvorilo odpovedal: „Som na ceste do Kráľovstva kresťanov. Idem navštíviť Vuka Harambasha.” Horská Ora sa pustila do smiechu, čo Halila zmiatlo, až kým mu nevysvetlila: „Počúvaj, mladý bojovník, ja presne viem, s akým úmyslom si sem prišiel. Uzrela som ťa v Zelených údoliach a od tej chvíle opatrovala ako vlastné oči. Pozorovala a nasledovala ťa až sem, aby som ti poskytla moju ochranu. Vuka Harambasha budeš hľadať darmo, opustil kráľovstvo pred mnohými rokmi. Poď sem! Vidíš tú divokú rieku? Volajú ju Dunaj. Vidíš tie biele stany na druhej strane rieky? Aj ten červený uprostred? Choď a drž opraty svojho koňa pevne, zavedie ťa rovno ku kráľovej dcére.” Nato sa horská Ora stratila a Halil zostúpil dolu do údolia. Slnko medzitým zapadlo a prišla noc. Sláviky vysoko na horských pastvinách začudovane spievali: „Čo sa deje s Mesiacom, že nevychádza?” A horské kozy im takto odpovedali: „Buďte trpezlivé, sláviky. Nemáte nič iné

---

6 Horská Ora: V mytológii severného Albánska Horská Ora predstavuje ducha strážneho, ale ženského pôvodu. Každý má svoju Oru strážnu – od narodenia až po smrť, ale jej meno je spravidla tabu

na robote, len spievať. Ale Mesiac má v túto noc iné povinnosti. Sprevádza toho, koho má pod svojou ochranou.”

Halil dorazil ku stanom za tmy a pod starým dubom počkal do polnoci. Potom sa na všetkých štyroch doplazil až k červenému stanu a svojou ostrou dýkou doň vyrezal dieru. Keď sa načiahol dnu, dotkol sa čela. Bolo to čelo Tanuše, kráľovej dcéry. Panna sa zľakla a skríkla tak, že ostatných tristo panien bolo pri jej posteli behom okamihu a pýtalo sa: „Prečo si tak skríkla? Nikdy predtým sme ťa tak nepočuli kričať.” „Vráťte sa späť do postele, drahé priateľky,” odpovedala Tanuša. „Len sa mi snívalo, že sa ma niečo dotýka a zobudila som sa s krikom.”

Panny sa vrátili do postelí. Tanuša sa však márne snažila zaspáť. Tu z ničoho nič sa k jej nohám prikotúľal prsteň. Ako ho zdvihla, uvidela v jeho odraze tvár muža, v ktorej spoznala Halila. Už–už chcela prehovoriť, ale Halil ju predbehol: „To som ja, Halil. Veríš mi?” „Ako si sa sem dostal? Vojdi! Ale vedz – buď odtiaľto nadohro spolu utečieme, alebo tu obaja spoločne zahynieme.” Halil sa prv chytil svojho meča, ale namiesto boja mu Tanuša ponúkla dámske šaty obšívane zlatom so slovami: „Obleč si ich! Ak by ťa zajtra takto niekto uvidel, prišli by sme o hlavu obaja.” Halil sa prezliekol a vyzeral úplne ako jedna z panien.

Svitalo na ďalší deň. Slnko ochraňujúce Halila vyšlo na oblohu, ale žiarilo len slabo. Panny sa zobudili skoro ráno, aby si mohli v rieke vyprať šatstvo. Tam si pospevovali a venovali sa svojej práci. Tanuša tiež zišla dolu k rieke. Ale nebola sama. S ďalšou pannou sa držali za ruky a posedávali na brehu rieky.

„Počúvaj, pozemská kráska,” prihovárali sa ostatné panny k Tanuši. „Kde sa vzala tá dievčina, čo nás krásou všetky prevýši? Má oči ako Zany, čelo ako mesiac, telo štíhle ako jedľa na horských pas-tvinách. Žiari ako žiadna iná.” „Hanbite sa, všetkých tristo!” odpovedala Tanuša. „Na svete nie je nič zadarmo. Je to chudobná panna, sľúbili ju pašovi⁷ z Dumlíku. Ale chúďatko nemá veno. Otec je

mŕtvy a matka – ktovie kde. Prišla žiadať o pomoc kráľa. Ale dost už. Len perte ďalej a viac sa ma nepýtajte!” Viac nepreriekol nik už ani slova. Jedine čo dievčiny kde–tu vyronili slzu nad smutným osudom onej panny.

V tú noc v Kotore sa kráľovnej prisnil zlý sen. Vo sne videla stádo s tristo bielymi ovcami a v jeho strede čierneho vlka. Čierneho vlka v šate bielej ovce. Keď sa prebudila, hnala sa hneď za kráľom. „Vstávaj, kráľ môj! Tvoju dcéru si nevidel už dlhý čas. Zapriahni svojho najlepšieho koňa a dohliadni na ňu. Mala som zlý sen.” „Bodaj by sa nesplnil,” odpovedal kráľ. „V mojom sne,” zdôverila sa kráľovná, “som videla vlka z Jutbinu, stojaceho proti stovkám panien, chrániacich tvoju dcéru.”

Ako to kráľ počul, vstal, vystrojil sa, dal osedlať svojho bojového koňa a vyrazil k brehom Dunaja. Hneď po príchode dal spočítať panny. Jedna, tá najkrajšia, bola navyše. A tak sa pýtal svojej dcéry: „Tanuša, tvoj otec je šťastný, že ťa vidí. Ale kde sa vzala táto panna, čo krásou prevýši všetky ostatné?” „Je to chudobné dievča. Otec je mŕtvy, matka – ktovie kde. Sľúbili ju pašovi z Dumliku, ale nemá veno, preto prišla za mnou prosiť kráľa o pomoc.” Kráľa to hlboko dojalo. „Hneď teraz vyrazíme do Nového Katora,” povedal, „a vezmeme so sebou aj tú úbohú pannu.” Krátko nato bol kráľ i celý karavan s tristo pannami na ceste do Nového Katora. Hoci sa Tanuša s Halilom zdržiavali na konci karavanu, boli obklopení vojakmi, čo im nedalo ani najmenšiu šancu na únik. O tri dni dorazili do Kotoru. Tristo pannám boli udelené izby v domoch po celom meste. Tanuša si zvolila pevnosť na útese nad morom. Pevnosť bola postavená z lešteného mramoru, vysoká dvanásť poschodí a dlhá celých sto metrov. Pri pevnosti sa zeleneli nádherné záhrady, odkiaľ bolo vidno na plachtence na mori. Tanuša a Halil tam strávili tri dni a tri noci jedlom, pitím a zábavou. „Ako sa vrátíme späť do Jutbinu?” spýtal sa Halil. „Pusti svojho koňa,” riekla Tanuša, „aby

---

7 Paša: Vysoký úradnícky titul v Osmanskej ríši.

prekročil more. Potom si nájdeme loďku s veslami a plachetnicou. Ty budeš veslovať a ja sa postarám o plachetnicu. V Krahine budeme hneď, ako nastane silný vietor. Tam na nás už bude čakať tvoj kôň a na jeho chrbte sa odvezieme až do Jutbinu. Bojím sa to však povedať matke, poznám ju až príliš dobre.”

Keď kráľovná uvidela Halilovho koňa cválať ponad morské vlny, bola si istá, že sa jej zlý sen naplnil. Ihneď vyhľadala kráľa. „Nech si ťa pán Boh vezme, manžel môj! Naša dcéra je v Kotori už tri dni, a ani ja, ani ty sme ju ešte nevideli.” „Tak čo ju nejdeš navštíviť?” odvetil kráľ, „ja nemám čas. Mám dôležitejšie veci na práci.”

Kráľovná sa teda vystrojila a sama sa vydala za Tanušou. Keď tam došla, dvere boli zamknuté. A tak zvolala: „Tanuša, tvoja matka je na teba hrdá! Cnie sa jej po tebe. Otvor dvere, aby ťa mohla vidieť!“ Panna, chvejúc od strachu, sa šeptom spýtala Halila, čo vykonajú. Halil odpovedal: „Otvor dvere a nechaj všetko na osud.“ Ale úbohá panna nenabrala odvalu otvoriť dvere a zvolala na svoju matku: „Nemôžem otvoriť, matka, som chorá a veľmi vyčerpaná...” „Ja som tiež raz bola mladá, dcéra moja. Často ma sužovalo to, čo teba sužuje teraz. Čestné slovo, postarám sa o teba. Ale najprv musíš otvoriť dvere.“ Panna v dobrej viere zostúpila po schodoch k dverám a otvorila ich.

Ale kráľovná sa zrazu správala ako zúrivé monštrum, nie ako chápvavá matka. Keď uvidela Halila, skrútila sa ako had a vydala strašný vresk: „Bodaj by si ťa pán Boh vzal, dcéra! Vpustila si do pevnosti zbojníkov z Jutbinu!“ Treskla dverami a utekala za kráľom s krikom: „Je s tebou koniec, manžel! Zbojníci z Jutbinu obsadili pevnosť a zničili povest' tvojej dcéry!“ „Upokoj sa, žena! O čom to rozprávaš?“ zvriskol kráľ s tvárou červenou od zúrivosti. Okamžite nariadil vojsku zmocniť sa pevnosti za každú cenu a strážiť brehy, aby sa Tanuši a Halilovi ani náhodou nepodarilo uniknúť. Halil nakoniec nekládol žiaden odpor. Spútali ho a uväznili. Kráľ sa obrátil k Tanuši: „Takže ty takto zahanbuješ svojho kráľa, dcéra?”

Ako si len mohla dovoliť tomuto zbojníkovi z Jutbinu vstúpiť do pevnosti?“ Tanuša nenašla slov, len prudko zovrela Halila v náručí a odmietla sa ho pustiť. „Toto je muž, ktorého som milovala a milujem dodnes!“

Ale kráľ a jeho mocná armáda boli nepoddajní. Halila hodili do temného žalára a Tanušu na ulicu: „Tak, dcéra, máš, čo si chcela! Moje dvere sú pred tebou zatvorené. A už mi viac nechod' na oči, aj keby by si mala v týchto uliciach zhynúť!“

Úbohá panna sa s plačom vydala do ulíc. Kotorský ľud na ňu hľadel s ľútosťou, ale nik sa jej neopovážil ponúknuť pomoc – obávajúc sa kráľovho hnevu. Keď dokráčala až na kraj mesta, narazila na muža menom Jovan. „Nad čím tak žiališ, drahá Tanuša? Ešte som v živote nepočul niekoho tak nariekať. Poď ku mne domov!“ „Tvoje pozvanie je marné, Jovan. Nesmiem vstúpiť. Halila uväznili, a mňa otec vykázal zo svojho domu a odsúdil ma na život na ulici.“ „Moja drahá sestra, kto na teba privolať toľko biedy a bolesti?“ „Vlastná matka, Jovan, zľutuj sa! Pošli Mujovi správu, nech príde Halilovi na pomoc. Inak zhynie vo väzení.“ „Nepoznám žiadneho Muja,“ odpovedal Jovan, „ale tu neďaleko žije žena z Krahiny, ktorá isto bude vedieť, kde ho nájsť. Jej dom stojí na konci Kotora, je to ten s novou bráničkou.“ Jovan odprevadil Tanušu až k domu ženy z Krahiny. „Čo sa stalo, moja biedna Tanuša?“ spýtala sa žena, keď uvidela zúboženú kráľovu dcéru. „Neželám rovnaký údel nikomu inému,“ odpovedala Tanuša. „Otec ma vyhodil, nesmiem sa už nikdy vrátiť. A Halila uväznili. Ak ho Mujo nezachráni, obávam sa, že zahynie. Môj otec ho dá popraviť.“

Žena mala dobré srdce, tak Tanušu utešila so slovami: „Nestrácaj odvalu, Tanuša. Pokiaľ je Mujo nažive, bude tu do troch dní a oddá ťa Halilovi.“ Potom našla posla, ktorému mohla dôverovať, a vyslala ho priamo za Mujom. Na ďalší deň posol už klopal na Mujove dvere a prerušovaným dychom, vysilený z náročnej cesty, mu všetko vyrozprával. Mujo sa smial a prehovoril akoby Halil stál priamo pred ním: „Ty, kotorský vôl, nehovoril som ti, aby si tam

nechodil? Ak by nebola v stávke povest' a česť Jutbinu, prisahám, ani brvou by som nepohol. Ale musím ti ísť na pomoc, ak pre nič iné, tak pre Jutbin.”

Ako dohovoriť, vyliezol na vrch svojej pevnosti a zvolal tak, aby ho počuli v celom Jutbine i Krahine: „Do zbrane, bojovníci! Gjeto Basho Mujo vás povoláva! Podte so mnou do boja!” Len čo bojovníci začuli jeho výzvu, už stáli po jeho strane. Keď sa ho pýtali, čo sa stalo, Mujo len vyhlásil, že Halil ich zahanbil a nechal sa zajať v Kotore. Česť Jutbinu i celej Krahiny bola v ohrození. Lesy sa ozývali a voda riek sa zakalila pod kopytami koní tristo bojovníkov, uháňajúcich do Nového Kotra. Keď dorazili k mestu, poskrývali sa poza kríky a skaly popri morskom brehu, a ani sa nepohli – čakajúc na Mujov povel k útoku.

Oh, čo za zástup prišiel toho dňa do Nového Kotora! Kráľ zvolal všetkých svojich poddaných na predstavenie, aké ešte nevideli. Zbojník z Jutbinu príde o hlavu. Bola nedeľa a všetci sa zišli na veľkom námestí, uprostred ktorého stál pekný mladý muž. Bol to úbohý Halil s rukami a nohami v putách. Celý Kotor si prišiel z neho robiť posmešky. Halil hľadel na nich ľahostajne a poníženie trpel v tichosti. Napokon kráľ povstal, pokrútil končekmi svojich fúzov a riekol: „Už si sa zoznámil so smrťou, Halil? Stojí hneď vedľa teba. Bol si už niekedy takto v úzkych? Môže byť niečo horšie ako smrť?“ Halil odpovedal statočne: „Vyslyš moje slová, kráľ. Pravý muž je skutočne v úzkych, až keď nastane jeho posledná hodina. Ale je mnoho vecí horších ako smrť. Pre Albánca je trpkšia ako smrť: zrada priateľa potom, čo ti dal svoje čestné slovo; alebo: nemať doma ani kôrku chleba pre hosta. A vedz, kráľ, nech už som bol v minulosti v akýchkoľvek ťažkostiach, napokon som sa po nich stal viac slobodný. Nebude tomu inak ani tentoraz!”

Kráľ sa zahľadel na zástup poddaných na námestí a na vojakov, obkľučujúcich Halila. Silene sa usmial a povedal: „Ak máš na jazyku nejaké posledné slová, prehovor teraz. Tvoja hlava, rovnako ako všetkých ostatných zbojníkov Jutbinu, skončí na kole vedľa teba.”

„Nech ťa strestá pán Boh, kráľ, lebo iba on vie, pre koho je ten kôl naozaj určený. Mal by si vedieť, že my, Albánci, sa smrti nebojíme. Naši predkovia nás naučili nebáť sa smrti, ale pozeráť jej rovno do očí – s piesňou na perách a mečom v ruke. Pre muža je to najsladšia zo smrtí. Dovolíš mi naposledy si zaspievať?“ „Spievaj, koľko sa ti zachce, Halil. Rád si vypočujem pieseň z Jutbinu. Aspoň sa na nej budem môcť schuti zasmiať,” odpovedal kráľ.

Halilovi uvoľnili putá a priniesli mu lahtu. Halil začal spievať svojím mocným hlasom pieseň horalov v rodnom jazyku. Jazyku, ktorému kráľ nerozumel. Ľudia načúvali piesni s veľkým záujmom. Kráľa sa pieseň tiež dotkla a spýtal sa pristojačeho starca: „O čom je tá pieseň? Znie skôr ako bojová výzva.” Starý muž,

ktorý rozumel albánčine, odpovedal kráľovi: „Sťažuje sa na Slnko a Mesiac a vzýva Zany o pomoc. A tak, ako to u Albáncov býva zvykom, zasiela posledné zbohom najstaršej zo Zán.“ Kráľ prepukol v smiech: „Zán viac niet, Slnko je naše a rieky tiež. Všetko patrí nám!”

Ako Halil spieval, vtáča zletelo dolu z hôr a usalašilo sa na bukovej halúžke. Halil ho piesňou prosil, aby odovzdal Mujovi pozdrav od brata.

Gjeto Basho Mujo pieseň počul a rútiac sa do údolia vydal taký hlučný bojový pokrik, až sa samotné základy mesta otriasali a jeho brehy obmyla prílivová vlna. Hory sa ozývali ako za búrky. Mujovi bojovníci sa vrhli do boja. Nik nemal šancu na únik. Nastalo strašné krviprelievanie. Bojovníci sa navzájom trhali zubami. Dokonca i kone. Morská hladina bola pokrytá telami, plávajúcimi v krvi. Gjeto Basho Mujo neúnavne bojoval uprostred nepriateľskej línie. Halil naňho zvolal: „Mujo, dávaj pozor, aby si neskántril kráľa. Prisahal som, že naposledy vydýchne na tomto kole! Vyslobod' ma z pút!” Mujo vyslobodil svojho brata a ten svoju prísahu kráľovi splnil.

Jutbinskí bojovníci založili oheň a behom pár minút bol celý Nový Kotor v plameňoch. Pri pohľade na krv bol Mujo ako zmyslov zbavený. Nepreukázal ani štipku zľutovania – či už nad mestom v troskách, alebo nad horiacimi telami. Slnko trikrát zapadlo a trikrát vyšiel Mesiac, kým oheň utíchol. V meste nezostal kameň na kameni.

Na ceste domov sa jutbinskí bojovníci ešte naposledy zahľadeli na tlejúce mesto a zvolali: „Nový Kotor, čuj naše slová! Zrovnali sme ťa so zemou. Ak by sa ktokoľvek pýtal – prečo – odpovedz, že za to môže zrada matky voči dcére.”

Tak Mujo zachránil svojho brata a Halil si zobral za ženu dievča, ktoré miloval. Hoci vtedy už bola sirotou.

GJERGJ ELEZ ALIA

Gjergj Elez Alia patril vždy medzi najväčších hrdinov. Roky bol najsilnejším v krajine našich predkov a vždy bránil jej dobré meno. S kyjakom a mečom v ruke bojoval s nepriateľmi, ktorí prišli po súši a po mori plieniť a zotročovať našu krajinu. Ale Gjergj Elez Alia vždy zrazil všetkých nepriateľov na kolená.

Lež počas tých nespočetných bitiek utŕžil deväť hrozných rán a teraz už deväť rokov leží vo svojej veži a chradne. Ľudia na neho zabudli a ponechali ho napospas osudu. Až na jeho sestru, ktorá celých deväť rokov deň a noc bdela pri jeho posteli, čistila jeho rany vodou z prameňa, oplachovala ich svojimi slzami a vlasmi utierala krv. Matkiným ručníkom mu prevážovala nehojace sa miesta a starým šatstvom po otcovi im poskytovala tieň. Na konci posteľe viseli jeho zbrane. Zakaždým, keď ich Gjergj uzrel, srdce sa mu vrelo rozbúchalo a vstúpila doň nádej.

Keď mu sestra prevážovala rany, znášal bolesť ako muž. Jediný bôľ, ktorý Gjergj nevedel strpieť, bola vidina milovanej sestry – zavretej vo veži, pochovanej zaživa – starajúc sa o neho a jeho doráňané telo. Privádzalo ho to do zúrivosti. Jeho sestra si nikdy neužila radosť života. Jej priatelia sa tešili mladosti, zamilovali sa, sobášili sa a mali deti. Ale ona žila sama vo veži so svojím chorým bratom Gjergjim.

Po uplynutí deviatich rokov sa krajom rozniesli správy, že Baloz⁸ – čierny ako uhoľ, mocný a prefikáný obor, akého tu ešte nebolo – povstal z mora a sužuje zem. Zlomyselný netvor navyiac

---

8 Baloz: V albánskej mytológii predstavuje príšeru gigantických rozmerov, ktorá zvyčajne povstane z mora a kladie si nároky na jedlo a mladé panny – ako poplatok za milosť.

vyberal krutú daň – každá rodina mu musela obetovať jednu mladú pannu a pečeného barana. Deň po dni, týždeň po týždni tak znivočil celé regióny. Skántril už toľko statočných bojovníkov, že sa mu nikto neodvážil postaviť na odpor. Jeho kyjak bol obrovský, čepeľ meča ostrá ako britva a kopija schopná prebodnúť všetkých, čo mu stáli v ceste. Celá krajina trpela pre Balozovo strašné vyčíňanie.

Gjergj Elez Alia nemal o ničom ani potuchy, len chradol v posteli ako živá mŕtvola. Nebolo priateľa, čo by za ním prišiel so svojim zármutkom, či prosbou o pomoc. Všetci dobre vedeli, že ledva vstane z postele.

Keď v rámci vyčíňania Balozy prišiel rad na Gjergjov dom, jeho sestra začala nariekať: „Oh, prečo na nás smrť zabudla? Naši rodičia už dávno odpočívajú v mieri pod lipami, brat stojí na prahu smrti a sestra padne za obeť Balozy? Prečo sa len veža nezrúti a nepochová nás vedno oboch? Smrť by bola sladšia, než život bez cti.”

V tom momente Gjergj povstal a rozhladel sa okolo seba nevedomky. Na tvári pocítil vlhkosť a pomyslel si, že to je dážď, pretekajúci cez spráchnivenú strechu veže. S ťažkým srdcom sa zadíval na sestru a zbadal slzy na jej bledých lícach. V zlosti, ktorá sa do neho nahrnula, dal sa na preklínanie veže. „Bodaj by si sa na popol obrátila! Bodaj by si zhnila od vrchu až po zem, obývaná hadmi! Ako si len mohla dažďu dovoliť padať mi rovno do postele?” Ale sestra si utrela slzy z tváre a zastavila ho: „Nie, brat môj! To ani neprší, ani strecha nepreteká. Rany a samota ťa oslabili natoľko, že už ani nevieš, čo hovoríš. To ja plačem, nariekam, brat môj!” Gjergj pohladil sestrinu ruku a tvár, nazrel do jej jemných očí a prehovoril k nej s citom: „Prečo plačeš, sestra moja? Už takto chradnem deväť rokov. Po celý ten čas tvoj brat Gjergj nemohol nájsť pokoja, chvejúc sa ako listy bukoveho stromu na slnku. Po celých deväť rokov nemala si nebudaj čo jesť a piť? Nenechal ti tvoj brat šatstvo? Urazil ťa či nudil, že ho chceš teraz opustiť a vydať sa?”

Sestra ho vzala za ruku, priložila si ju k čelu a odpovedala: „Oh, brat môj! Bolesť ti pomútila rozum, nevieš, čo hovoríš. Radšej

byť pochovaná zaživa, než pomyslieť na sobáš. Mám čo jesť a piť, i dosť šatstva. A nikdy si ma neurazil. Bol si mi bratom i otcom. Ale teraz, Gjergj, je načase, aby som ti rozpovedala o strašnom nešťastí, ktoré nás postihlo. Za celých deväť rokov si ani nevyšiel z izby a tvoja sestra sa ani raz nestážovala. Ale byť vydaná napospas Balozovi? Ako mám strpieť toľkú hanbu?”

Ako to Gjergj počul, v momente zabudol na svoje rany a vyskočil na rovné nohy, ako keby nikdy nebol chorý. Hrdina, štíhly a driečny, akým vždy bol, tam zrazu stál a prehovoril k sestre: „Sestra moja, vezmi bojového koňa do mesta ku kováčovi, čo mi je ako brat. Odovzdaj mu moje pozdravy a povedz mu, aby tátoša dobre podkul, lebo idem vyzvať Balozu na súboj. Keby ťa odmietol, zjdi za iným kováčom, čo mi je priateľom.“ Setra vysadla na koňa a uháňala, ako len vedela, do mesta za prvým kováčom. Keď kováča pozdravila a v mene brata prosila, aby koňa podkul, začal sa vyhovárať. Za tých deväť rokov, čo bol Gjergj zavretý vo veži, kováč už aj zabudol, že si boli bratia. Naopak, ľstivo prehovoril k sestre: „Ak budeš ku mne milá, mladá panna, a prejavíš mi láskavosť, mohol by som tvojmu bratovi pomôcť. Podkul by som mu koňa tak, že by letel s vetrom o preteky.“

Panna sa zarazila: „Ako si dovoľuješ takto so mnou hovoriť, kováč? Bodaj by ti jazyk uvädol! Myslela som, že som zaklopala na dvere brata. Ale namiesto toho som narazila len na akéhosi potulného špásovníka. Láskavosť som vykonala viac než dosť. Či voči rodičom, ktorých telá teraz hnijú pod zemou, alebo voči bratovi Gjergjovi, ktorý pomaly chradne už deväť rokov.“

Pobúrená vyskočila na koňa a vydala sa za druhým kováčom. Zdraviac ho v bratovom mene mu tlmočila jeho prosbu. Kováč nestrácal čas a podkul koňa, akoby mu bol vlastný. Potom dodal: „Pozdravuj odo mňa Gjergja. Želám mu, aby zo súboja s Balozom vzišiel víťazne!“

Panna poďakovala kováčovi a vrátila sa domov, kde ju Gjergj už netrpezlivo vyčkával, oblečený a v plnej zbroji. Gjergj hrdinsky prekonal svoje bolesti, len aby mohol obrániť dobré meno rodiny,

svojej domoviny a nájsť odplatu. Gjergj Elez Alia dal pozdravovať Baloza so slovami: „Baloz, u mňa sa panna pre teba nenájde. Ovce nespásali moju zem pre tvoj pôžitok. Mám iba jednu sestru, tú ti však nemôžem ponúknuť. Okrem nej niet nikoho, kto by mi ošetroval rany. A preto ťa vyzývam k súboju!”

S úsvitom nového dňa Gjergj a Baloz stáli na bojisku a vymieňali si urážky. Baloz mal na sebe ťažké brnenie, ocelovú helmu na hlave – vyzbrojený obrovským kyjakom a dlhočizným mečom. Dokonca i jeho tátoš niesol na sebe brnenie, až sa zem pod nimi

otriasala. Keď Baloz zazrel pochudnutého Gjergja na koni, pustil sa do prenikavého smiechu a zakričal: „Vrátil si sa z hrobu, Gjergj? Prečo si ma sem zbytočne volal? Vieš, že ja som morský Baloz? Porazil a poslal som na onen svet nejedného hrdinu. Teba zrazím z koňa svojím malíčkom!” Gjergj odvetil: „Vravíš pravdu, Baloz! Vskutku som posledných deväť rokov stál na prahu smrti. Ale ty si ma prinavrátil k životu. Robil si si nároky na moju sestru skôr, než si obstál v boji so mnou. Robil si si nároky na ovce skôr, než si sa spýtal pastierov. Teraz som ťa ja prišiel poučiť o odvekých zvykoch nášho ľudu. My, Albánci, sa nikdy ničoho nevzdáme bez boja. A nikdy nevydáme sestru Balozovi bez toho, aby sme sa mu prv postavili v súboji. Priprav sa, zlobor, nastala tvoja posledná hodina!” Tak prehovoril Gjergj Elez Alia.

Obaja popohnali svoje kone a vrhli sa do boja. Ľstivý Baloz sa chopil prvej príležitosti a vrhol kyjak smerom k Gjergjovi, ale jeho kôň sa prikrčil a ťažký kyjak mu preletel ponad hlavu – dvadsaťštyri metrov hlboko do doliny. Keď dopadol, oblak prachu sa zdvihol do výšky dvadsaťštyri metrov od zeme. Teraz bol rad na Gjergjovi. Vrhol svojím kyjakom tak šikovne, že zasiahol Balozu rovno do hlavy. A ten sa zaraz zrútil na zem mŕtvy. Gjergj neváhal, vytasil meč a odťal tomu monštru hlavu. Hlavu si zavesil na sedlo a telo hodil do prameňa, ktorý celú riekku sfarbil Balozovou krvou načierno.

Keď sa udatný hrdina vrátil domov, zhromaždil svojich priateľov a prehovoril k nim: „Zanechávam vám svoju vežu a všetky peniaze, moje zvery a všetok majetok! Postarajte sa o sestru Gjergja Elez Aliu!”

V tej samej chvíli, ako Gjergj konečne zovrel v náručí svoju ustráchanú sestru, ich srdcia prestali biť. Nik nebol svedkom prostejšej a sladšej smrti. Pochovali ich spolu, vo vzájomnom objatí. Okolo hrobu postavili hrubý múr, aby sa nezabudlo, ako veľmi brat miloval sestru. A ako veľmi sestra milovala brata.

SKANDERBEG A BALLABAN

Albánsky ľud čelil mocnej tureckej invázii, ale dokázal sa jej ubrániť. Prišla druhá, ešte väčšia, tú sa im tiež podarilo odraziť. Potom nasledovala tretia, štvrtá a piata. Pod vedením Gjergja Kastriotiho Skanderbega⁹ Albánci dokázali čeliť všetkým vpádom – vedení odvahou bojovať pre svoju krajinu, česť, vlastné životy a životy svojich detí. Po dlhé roky v priebehu nespočetných bitiek sa malé Albánsko premenilo na pohrebisko vojsk veľkej Osmanskej ríše. Armády vojakov, ktoré zaútočili na krajinu, sa nikdy nevrátili – akoby sa stratili z povrchu zemskeho.

Nakoniec prišiel i samotný sultán Murad osobne s armádou početnou ako zrnká piesku na pobreží. Avšak bol tiež porazený. Vrátil sa do vlasti, len aby sa prihnal s armádou ešte väčšou, než predtým – vedenou Janičiarmi¹⁰. Ale i tí boli premožení. Na smr-

---

9 Skanderbeg: Albánsky princ a národný hrdina, vlastným menom Gjergj Kastrioti (1405–1468). Jeho otec ho vydal sultánovi Muradovi II. ako rukojemníka. Konvertoval na islam a potom, ako nadobudol vzdelanie v Edirne, prijal meno Iskander (Alexander) a status pohlavára (po turecky ‚bey‘). Od toho sa odvíja meno Skanderbeg. V roku 1443, po porážke Turkov pri Niš pod vedením Jána Huňadyho, Skanderbeg zanechal osmanské vojsko, vrátil sa do Albánska a povzniesol kresťanskú vieru. Usadil sa v pevnosti v meste Kruja a bol menovaný hlavným veliteľom slobodnej albánskej armády. V nasledujúcich rokoch úspešne odrazil až trinásť osmanských vpádov na albánske územie. Za svoje činy si vyslúžil obdiv kresťanského sveta a titul ‚Athleta Christi‘ (Kristov šampión), udelený pápežom Kalixtom III. Albánsky odboj pretrval až do Skanderbegovej smrti. Potom v roku 1478 Albánsko padlo pod tureckú nadvládu, ktorá trvala cez štyri stáročia – až do vyhlásenia nezávislosti – 28. novembra 1912.

10 Janičiari: Vojenský útvar pešakov Osmanskej ríše v období rokov 1329 až 1826. Ich rady tvorili primárne kresťanské siroty a deti, odobraté rodičom, mnohé z nich z Albánska. Za sultána Murada I. sa vyformovali na elitu armády, tvoriac osobnú stráž sultána.

teľnej posteli sa všemocný sultán Murad sťažoval: „Kofká hanba! Dobil som celý svet, podriadil som si Bulhrasko i Srbsko, vyhlásil víťazstvo nad Gréckom, došiel až k rieke Dunaj a podmanil si široké pláne Rumunska a Maďarska na druhej strane jej brehu. Ale ani raz sa mi nepodarilo poraziť malé Albánsko. Už som mal víťazstvo na dosah ruky, keď mi ho z nej Skanderbeg vytrhol.”

Syn sultána Murada, Mehmed Veľký, kráčal úplne v otcových šľapajach. Akurát bol ešte viac ukrutný. Obkľúčil Konštantínopol a viedol vojnu proti tomuto najkrajšiemu a najbohatšiemu mestu na svete. Keď prenikol cez jeho trojité hradby, zasadol na zlatý trón a vyhlásil sa za Mehmeda Víťazného. Sledujúc tento veľký úspech, pri ktorom sa celá Európa triasla, podujal sa Mehmed k podmaneniu si Albánska. Tak, ako ho o to žiadal otec krátko pred smrťou. Sultán zhromaždil obrovské vojsko z pešiakov i kavalérie, a sám ho viedol do boja proti Albánsku. Samotná zem sa otriasala pri pochode tej železnej armády. Kadiaľ sa prehnali, zostávali po nich len prázdne korytá – vojaci a kone totiž všetkú vodu z riek vypili. Na miestach, po ktorých prešli, neostalo ani steblo trávy.

Tureckého sultána sprevádzal Ballaban Badheri, Albánec, ktorý zradil vlastnú krajinu a teraz stál na čele tureckého vojska. Ballaban by bol veľkým hrdinom, keby nezradil svoj rod, ako aj ľud. No rozhodol sa pre boj na strane Turkov – pre postavenie, slávu a bohatstvo. Bojoval v mnohých vojnách a bol prvým, čo zavesil vlajku polmesiaca na hradbách Konštantínopolu. Sultán Mehmed ho vymenoval za pašu a udelil mu dary a hodnosti. Hodnosti, ktoré mali pre Albáncov trpkú pachuť. Ballaban neprejavil ani štipku súcitu voči utrpeniu svojho ľudu – či už voči pôde, ktorú udupal, domom, ktoré zrovnal so zemou, alebo albánskej krvi, ktorú preli-al. Sultán Mehmed sa vydal s veľkou armádou dobiť Albánsko. Ale Albánsko malo Skanderbega!

Keď sa Skanderbegovi dostalo slova o ďalšom tureckom vpáde, zhromaždil svoje vojská a viedol ich do vojny. Bolo ich ale veľmi málo v porovnaní s tureckými hordami! Albánci si postavili svoj

tábor v tieni na brehu rieky a jedli, pili a veselili sa – skôr ako na svadbe, než na ceste do boja.

Po nejakom čase zazreli tureckého jazdca, ako k nim smeruje s bielou vlajkou v ruke. Vyrázili za ním, aby mu skrížili cestu. „Kto si a čo tu chceš?” „Som poslom všemocného sultána Turkov a rád by som hovoril s vaším vládcom, Skanderbegom.” Albánski bojovníci požiadali posla, aby zosadol z koňa. Potom ho zaviedli ku Skanderbegovi. Posol úctivo pozdravil Skanderbega a prehovoril: „Vládca Albáncov, všemocný turecký sultán vás žiada o určenie miesta bojiska.” Skanderbeg odpovedal stroho: „Choď a odkáž svojmu vládcovi, nech sa príde presvedčiť osobne.” Po poslovom návrate sa ho sultán Mehmed spýtal: „Videl si Skanderbega?” „Áno, Sultán. Videl som ho.” „Videl si aj jeho bojovníkov?” „Áno, videl.” „Má Skanderbeg veľké vojsko?” „Jeho vojsko je pomerne malé, i keď všetkým jeho bojovníkom iskria oči odvahou. Spievali a tancovali s mečmi, čakajúc na povel k útoku.” „Čo je to ten tanec s mečmi, posol?” pýtal sa sultán. „Je to albánsky tanec, vládca nad zemou a morom. Zamrazilo by vás pri pohľade na tých mužov, urastených sťa duby, poskakujúcich a tancujúcich s mečmi – krížiac holé čepele ako v boji. Nevolky ma stiahli do stredu a prekrížili mi nad hlavou svoje meče. Ale sa ma vôbec nedotkli.” „A čo sa stalo potom?” „Albánci sa smrti neboja, všemocný sultán, v boji obzvlášť. Hovoria, že smrť v boji – mečom nepriateľa – je sladšia, než med.”

Všemocný sultán Mehmed si povzdychol a zašeptal len tak pre seba: „Kiežby som mal týchto ľudí pod svojou vládou, kiežby bojovali v mojom mene!” Obrátil sa na posla s otázkou: „Prečo hovoria, že smrť v boji je sladšia, než med?” „Pretože, ako hovoria, bojujú za svoju slobodu, za svoju krajinu. Rovnako skladajú prísahu na meč, všemocný sultán.” „Len na meč?” „Nie. Taktiež na zem, vodu i skaly. Na chleba a soľ. Hovoria, že česť je rajom a neúčtivosť je peklom.” „A ten Skanderbeg bol aký? Mal strach?” „Nie, všemocný sultán, nepreukázal žiaden strach. Keď som prišiel, jedol so svojimi bojovníkmi. Prijal ma v stojí s oboma rukami na ruko-

väti meča, ako boh vojny. Povedal jediné: „Choď a odkáž svojmu vládcovi, nech sa príde presvedčiť osobne.” To všemocného sultána rozzúrilo a zvolal: „Ja tým Albáncom ukážem, čo je smrť. Vyšlem na nich moje vojsko a posekám ich ako trávu. Potom uvidíme, či ešte povstanú a zatancujú si ich tanec s mečmi!” „Ako si želáš, všemocný sultán!”

Sultán Mehmed vyskočil na rovné nohy a vydal povel, aby sa rozoznili bojové bubny. Ich bubnovanie naplnilo celé údolie a ozývalo sa tiesňavami. „Pošli mi po nosičov štítu!” rozkázal sultán. Nosiči štítu prišli zaraz, jednohlasne skandujúc: „Večná sláva všemocnému sultánovi! Naše životy patria tebe! Čakáme na tvoje rozkazy!” Sultán Mehmed, syn Murada Veľkého, k nim prehovoril: „Povedzte mi, nosiči štítu, ktorý z vás je tak dosť odvážny – že mi prinesie Skanderbega – živého či mŕtveho?” Všetci počuli jeho slová, lež ani jeden neodpovedal. Už len pri mene albánskeho hrdinu ich striaslo.

Ticho prerušil Ballaban Badheri – ten, čo zradil vlastný ľud, aby bojoval pod osmanskou vlajkou. Predstúpil so slovami: „Čo mi ponúkneš, všemocný sultán, ak ti privediem Skanderbega?” „Dám ti deväťstotisíc zlatých dukátov a všetky albánske územia, v ktorých môžeš vládnuť ako paša až do smrti. Budeš mať slobodu popravovať kohokoľvek a koľkokoľvek sa ti zachce.” „Večer ho tu máš – mŕtveho alebo v putách,” sľúbil Ballaban.

Sultán bol nadšený. Vedel, že proti ohňu je možné bojovať len ohňom, a Albánca môže poraziť len Albánec. Zdvihol ruku a vydal znamenie na boj. Na rohy zatrúbilo deväť trubačov–Janičiarov, ktorí boli nasledovaní deväťdesiatimideviatimi trubačmi zvyšných oddielov. Bubny hukotali. Turci vytasili svoje šable a s divokým bojovým pokrikom – pred očami sultána, víťaza pri Konštantínopole – sa hrdinsky vrhli do bitky. Sultán sledoval boj zo svojho hodvábneho stanu na vrchole kopca s výhľadom na rieku. Nevedel sa dočkať chvíle, keď mu Ballaban Badheri prinesie Skanderbega – mŕtveho alebo v putách.

Tureckí lukostrelci napli svoje luky, každý po tri šípy, a naraz

vystrelili, až obloha sčernela. Turecká armáda pripomínala rozbúrené more, chystajúce sa pohltiť malú skupinu Skanderbegových bojovníkov. Bitka sa naplno rozpútala. Číra voda rieky, pri ktorej Albánci táborili, zmenila farbu na karmínovo červenú. Turci sa pokúsili prekročiť rieku, ale Albánci ju držali pevne. Za zúrivej bitky čakal Skanderbeg na posily z hôr, ktoré ešte len mali doraziť.

Medzičasom Ballaban našiel pre svojich mužov prechod cez rieku. Skanderbeg sa náhlil skrížiť mu cestu a kričal naň v rodnej reči: „Poď, poď, Ballaban Badheri! Zradil si svojich pre lyžicu tureckej polievky! Bravo, akýže len hrdina!” Ballaban sa zachvel a zbledol, ale držal sa svojho. Skanderbeg zvolal naňho po druhý raz: „Páčilo by sa ti zarobiť si stotisíc zlatých dukátov a Albánsko ako pašalík¹¹, čo? Mal by si pocítiť čepel môjho meča. Podže bližšie!” Ballabana zamrazilo. Skanderbeg zvolal naňho po tretí raz: „Útoč, zradca, inak zaútočím prvý!” Zákerný Ballaban vrhol svoju kopiju a hoci sa jej Skanderbeg pokúsil vyhnúť, zranila ho na pleci a zrazila z koňa na kolená. Za okamih už však stál opäť na nohách. Turci sa potešili a obklúčili ho bez zaváhania. Ballaban si bol už teraz istý svojimi deväťstotisícimi zlatými dukátmi. Skanderbeg sa oprel o mohutný dubový strom a vytasil meč. Všetci, ktorí sa priblížili, skončili rozsekaní na kusy. Ostatní ustúpili. Vtedy Ballaban zavelil k útoku, ktorý mal byť posledný.

Skanderbeg bojoval úplne sám v obklúčení nepriateľa, keď sa z hôr vyrútilo dvetisíc bojovníkov pod vedením Dukagjina a Liveta, aby mu prišli na pomoc. S mečmi v rukách si razili cestu do údolia ako snehová lavína, zametajúca všetko, čo sa jej postavilo do cesty. Ako ich Skanderbeg uvidel, s radosťou a smiechom zvolal: „Vitaj, Dukagjin! Bojujem tu so zdracom – v jednej ruke meč a v druhej naša nádherná vlajka!” a opätovne sa vrhol na nepriateľa ako oheň, vyčíňajúci v krikoch. Všade navôkol ležali bezhlavé telá a hlavy bez tiel. Turci, čo nepadli, zutekali. Iba jeden zostal stáť. Ballaban Bad-

---

11 Pašalík: Územie Osmanskej ríše, spravované pašom.

herdi. Bojovali jeden na jedného. Skanderbeg ho nechcel zmárniť, iba zajať. Odzbrojil ho a nechal stáť so sklonenou hlavou. Skanderbeg poranil Ballabana len jemne, na pravom uchu, a pustil ho so slovami: „Teraz sa vráť k svojmu pánovi, pes!”

Turecká armáda sa pokúsila o útek, ale Albánci ju prenasledovali, kým ju úplne nerozdrvili. Porozbíjané bubny sa bezcieľne kotúľali po zemi, vlajky polmesiaca sa zachytávali na kríkoch. Ballaban, pokrytý krvou a so sklonenou hlavou podišiel k sultánovmu stanu. Ten sa ho pýtal: „Môj, môj, Ballaban, vidím, že máš poranenú hlavu. Čo teraz s tvojím vystatovaním? Nechcel si mi tento večer priniesť Skanderbegovu hlavu?” Ballaban padol na kolena a prosil o odpustenie: „Všemocný sultán, vládca nad zemou a morom, vypočuj si moje slová! Nebol som schopný priniesť ti Skanderbega živého či mŕtveho. Nielenže mu pomohla jeho vlastná sila, ale celá krajina stála za ním. Bojoval som v mnohých vojnách pod tvojím otcom, vyzval mnohých bojovníkov a vrátil sa víťazne, ale nikdy som sa nestretol s niekým ako Skanderbeg.” Nazúrený sultán skríkol: „Ballaban, zahaľ si hlavu, znak tvojej zrady. Dám ti ju stať, aby som ukojil svoj hnev nad znivočením mojej armády! Dal si mi svoje slovo, no porušil si ho.” Sultán dal znamenie svojim Janičiarom, ktorí zradcu Ballabana priviazali o strom a pripravili o hlavu.

Lavína Albáncov so šablami sa stále približovala. Keď ich sultán Mehmed videl prichádzať, nasadol na svojho koňa, a chvatne utiekol, zanechajúc za sebou hodvábnny stan i svojich mŕtvych bojovníkov. Prenasledovaný Albáncami pokračoval v panickom úteku.

A Skanderbeg zase raz prekonal mocenskú prevahu Turkov.

AGA YMER Z ULCINJU

Aga Ymer z Ulcinju¹² bol v najlepších rokoch, keď sa oženil. Sotva prešiel deň od svadby, dostal rozkaz od sultána: „Aga Ymer z Ulcinju, musíš okamžite narukovať do vojny. Nepriateľ zasiahol...” Rozkaz bol strašný, znamenal odlúčenie mladého muža od jeho mladej ženy. No Aga Ymer bol skutočným bojovníkom a nemárnil časom. Vstal, osedlal koňa, zobral zbrane a dal zbohom rodičom. Potom sa vrátil k svojej mladej neveste a povedal: „Moja milovaná žena, sultán ma povolal. Musím ihneď odísť do vojny.” „Zober ma so sebou, Aga Ymer,” prosíkala. „Nie, so sebou ťa vziať nemôžem,” odpovedal Aga Ymer. „Vojna je len pre mužov. Ale chcem, aby si mi sľúbila, že sa znova nevydáš, a že budeš na mňa čakať, kým sa nevrátim. Povedz mi, ako dlho na mňa dokážeš čakať, láska moja?” „Budem čakať deväť dní.” „Deväť dní nie je príliš dlhý čas. Cestujem do veľkých diaľav a vojna môže trvať roky. Ak ma ľúbiš tak, ako ja teba, budeš na mňa čakať deväť rokov a deväť dní. Ak sa nevrátim do deviatich rokov a deviatich dní, môžeš sa vydať a žiť šťastne. Budem už mŕtvý.” Mladá nevesta si povzdychla: „Dobre, Aga Ymer, budem na teba čakať deväť rokov a deväť dní.” Obaja si dali svoje čestné slovo. Potom jej dal zbohom a pokojný na duši vysadol na svojho koňa. Uháňal do boja, až sa za ním prášilo.

Aga Ymer bojoval hrdinsky, ale nepriateľov bolo priveľa. Hneď v prvej bitke ho obkľúčil a zaútočil naň celý zástup obrnených jazdcov. Aga Ymer sa im postavil s odvahou. Kým mu skántrili koňa, skolil mnohých nepriateľov a nejedného zranil. Ďalej

---

12 Ulcinj: Mesto na pobreží Čiernej Hory v blízkosti albánskych hraníc. Dodnes je Ulcinj a jeho okolie prevažne albánsky hovoriace.

bojoval v stoji, pokiaľ mu meč slúžil. Nakoniec ho nepriateľ predsa len zajal a strčil do žalára v hrade obkolesenom vysokými múrmi. Správali sa k nemu s úctou, pretože bol hrdina, a s hrdinami sa vždy zaobchádza úctivo.

Dni v žalári sa však zmenili na týždne, týždne na mesiace a mesiace na roky. Aga Ymer nestrácal nádej. Vedel, že jeho žena naňho bude čakať deväť rokov a deväť dní. A tak jedol, pil, hral na lutnu, aj sa veselil. Dcéra tamojšieho kráľa bola v úžase. „Kto je ten muž,” divila sa, „ktorý ani nevyzerá, že by ho trápilo byť väzňom v cudzej zemi?” „Volá sa Aga Ymer z Ulcinju,” povedali jej. „Musí to byť silný muž.” „Áno, je to silný muž. Rozveseľuje a utešuje ostatných väzňov svojimi slovami a piesňami.”

Aga Ymer bol vskutku plný nádeje. Veril, že sultán čochvíľa zaplatí výkupné za jeho slobodu. „Bojoval som v jeho službách po mnoho rokov,” hovoril si, „vždy som sa podvolil jeho príkazom a šiel – kamkoľvek ma povolal.” Nanešťastie sultáni majú vo zvyku zabudnúť na tých, čo im pomáhajú a verne slúžia. Rovnako i tento sultán zabudol na verného Aga Ymera, a ani nepomyslel na zaplatenie výkupného. Tak uplynulo deväť rokov a blížil sa súdny deviaty deň. Posledný, v ktorý na neho bude ešte jeho žena čakať. Potom sa znova vydá. Aga Ymer upadol do stavu hlbokkej sklúčenosti. Jeho oči stratili farbu, už viac nemohol jesť, piť a veseliť sa. Jeho priatelia boli prekvapení a vypytovali sa, čo ho odrazu trápi, ale odpovede sa im nedostalo. Aga Ymer sa iba v tichosti prikrčil a sklonil hlavu. Keď utíchla hudba, kráľova dcéra sa pýtala: „Čože sa stalo s Agom Ymerom? Už viac nepočujem jeho hlas.” „Nič nejedol a nepil už niekoľko dní,” zvestovali jej, „nespí a nehrá na lutnu.” „Privedte mi Aga Ymera,” nakázala kráľova dcéra. Na otázku, čo ho trápi, Aga Ymer len odpovedal, že zlý sen mu nedovoľuje ani jesť, ani piť. „Aký sen?” vyzvedala kráľova dcéra. Naveľa–naveľa svoj sen rozpovedal: „Videl som svoj domov, začiernený a v ruinách. Môj otec bol mŕtvy a zabudnutý, matka slepá. Videl som aj svoju ženu. Chystala sa znova vydať. Strávil som s ňou len jednu jedinú noc, na druhý

deň ma totiž povolali do vojny. Bojoval som udatne, no zajali ma. So ženou sme si prisahali vernosť a ona slúbila čakať na môj návrat deväť rokov a deväť dní. Odvtedy prešlo deväť rokov a teraz uplynie i posledných deväť dní. Prosím vás, dcéra kráľa, prihovor sa za mňa u otca, aby ma prepustil. Na pár dní. Pôjdem domov, prehovorím so ženou a vrátim sa späť do väzenia.” „Môžem to skúsiť, ale ako iste vieš, kráľ žiada za tvoju slobodu deväť mešcov striebra.” „Ale kde, oh, kde ja len zoženiem tých deväť mešcov striebra? Deväť rokov som vašim väzňom.” „Ak ťa prepustím ja, Aga Ymer, čo mi dáš ako záruku, že sa vrátiš?” „Dám ti moje čestné slovo, kráľova dcéra.”

Keďže kráľova dcéra si bola vedomá, že Aga Ymer bol Albáncom a ten by radšej zomrel, ako porušil svoje čestné slovo, pristala. „Vstaň, Aga Ymer, osedlaj si hnedáka a leť. Do troch dní budeš v Ulcinje!” Druhovia Aga Ymera si zúfali: „Akí sme to len nešťastníci! Aga Ymer bude prepustený a nás tu zanechá.” Ale on im odvetil: „Čo je to s vami, priatelia moji? Ak prežijem, vrátim sa a prečkáme náš čas spolu. Zbohom!” Priatelia mu popriali šťastnú cestu.

Aga Ymer uháňal na hnedákovi do Ulcinju ako šíp. „Rýchlo, koník, rýchlo, aby sme tam došli skôr, než sa moja kráska znovu vydá.” Kôň cválal skrz hory a údolia deň a noc, kým mu sily stačili. Aga Ymer bol tiež úplne vyčerpaný, ale nezastavovali. Po troch dňoch a troch nociach uzreli ligotajúci sa odraz mesta Ulcinj na morskej hladine. „Oh, Ulcinj, Ulcinj, tvoj obraz nosím v srdci celý život!” povzdychol si. „Deväť rokov som noc čo noc o tebe sníval! Deväť rokov som túžil pobožkať tvoju zem.” Vlasy sa lámali na pobreží, fúkal svieži vánok, a čajky krúžili na oblohe.

A tam, sťa vo sne, sa jagal i dom Aga Ymera. „Naozaj som doma?” pýtal sa sám seba. Stál tam, ako keď človek, umierajúci od smädu, uvidí vodu. Podišiel ku svojej starnúcej matke a pozdravil ju: „Dobrý deň!” Tá ho však nespoznala. „Dobrý deň, väzeň!” „Ako vieš, že som väzeň?” pýtal sa Aga Ymer. Matka odpovedala: „Podľa tvojich dlhých vlasov. Odkiaľ prichádzaš, väzeň?” „Zo Španielska.” Matka spozornela, „Videl alebo počul si niečo o mojom

Agovi Ymerovi?” „Áno, videl som ho pred tromi týždňami. Aga Ymer padol v boji. Ja sám som umyl jeho telo, pochoval a vzdal česť jeho pamiatke.” Matka sa dala oplakávať synovu smrť, a hoc mu to spôsobovalo veľkú bolesť, neprezradil jej pravdu. Namiesto toho sa vyzvedal ďalej, „Čo za ľudia sa to tam tak náhli? A čo za salvy sa to ozývajú horami?” „Sú to druhovia pašu Veliho, toho psa. Prišli mu po nevestu a zaviesť ju do jeho kraja. Z kanónov sa strieľa na počesť svadby.” „Pre ktorú že len nevestu prišli?” „Ženu môjho syna Aga Ymera.”

Aga Ymer vyskočil na koňa a vyrazil smerom k svadobnému sprievodu. „Zdravím vás, svadobčania.” „Buď pozdravený, väzeň. Odkiaľ prichádzaš?” „Zo Španielska.” „Videl či počul si niekedy niečo o Agovi Ymerovi?” pýtali sa. Aga Ymer im odpovedal rovnako, ako pred chvíľou matke – že padol v boji pred tromi týždňami. Svadobčanom sa ulavilo, len nevesta potajme plakala s tvárou skrytou pod závojom.

To Aga Ymera rozhnevalo a prehovoril: „Mám správu pre nevestu od Aga Ymera. Môžem s ňou chvíľu hovoriť?” „Áno, ako dlho sa ti ráci, väzeň.” Podišiel k nevestinmu koču a spýtal sa jej: „Spoznala by si Aga Ymera?” Nevesta odvetila: „Ako by som ho len mohla spoznať? Strávila som s ním len jednu noc a potom naň čakala deväť rokov. I keď jeho úbohá matka mi povedala, že má na pravej ruke jazvu po pohrýznutí koňom.” Aga Ymer si vyhrnul rukáv na pravej ruke a ukázal jej jazvu. Nevesta ho v okamžiku spoznala, zaradovala sa, vystúpila z koča, odhodila závoj a prehovorila ku svadobčanom, „Prajem vám šťastnú cestu, moji druhovia. Ja pôjdem po boku môjho pravého manžela. Toto je Aga Ymer, za ktorého som sa vydala. Ten mi bude manželom na večné veky.” Aga Ymer vysadil svoju manželku na koňa a odišli domov.

Ďalšie ráno vystrojil svojho hnedáka a vydal sa späť do Španielska – tak, ako sľúbil. „Rýchlo, koník, rýchlo. Dal som kráľovej dcére moje čestné slovo!” Ulcinj zanechali ďaleko za sebou a kôň cválal dňom a nocou.

A čo sa dialo medzičasom v Španielsku? Kráľ už niekoľko dní nepočul o Aga Ymerovi. Keď sa na neho vypytoval, povedali mu, že ho jeho dcéra prepustila, ale vráti sa. Kráľ si dal dcéru ihneď zavolať a rovno sa jej spýtal: „Čo sa stalo s väzňom Aga Ymerom?“ „Nechala som ho ísť, otec,“ odpovedala, „musel ísť za svojou ženou. Inak by sa vydala za iného. Dnes by sa mal vrátiť. A on sa vráti.“

Kráľ sa zúrivo rozkričal: „Nie, určite ťa podviedol. Nevráti sa!“ a rozkázal svoju dcéru popraviť. „Počkaj do tmy, otec,“ zaprisahávala ho dcéra, „Aga Ymer sa vráti. Dodrží svoje slovo.“ „Nikdy sa už nevráti,“ protirečil jej kráľ. „Keď raz väzni utečú z väzenia, nikdy sa nevrátia. Sú ako vtáci v klietke. Len raz otvoríš dvere a sú preč.“ „On sa vráti. Dal mi svoje čestné slovo,“ nástojila kráľova dcéra. „Čestné slovo je len slovo, dcéra moja, a slová sú raz–dva odviate vetrom. Dokonca i králi niekedy nedodržia svoje slovo.“

V tej chvíli sa zjavil na horizonte jazdec. Za okamih bol pri hradnej bráne. Zosadol z koňa a pozdravil kráľovu dcéru. „Dal som ti svoje slovo a to som aj dodržal. Vrátil som sa. Bol som vašim väzňom a som ním opäť.“ Kráľ sa naň ohromene zahľadel a zvolal: „Aga Ymer, ty si skutočne čestný muž. Prepúšťam ťa teda zo zajatia!“ Otočil sa ku svojim strážnikom a rozkázal: „Prepusťte Aga Ymera i jeho deviatich druhov a nechajte ich ísť – kamkoľvek im ich srdce káže.“

Úryvok z povesti

Keď Baloz zazrel pochudnutého Gjergja na koni, pustil sa do prenikavého smiechu a zakričal: „Vrátil si sa z hrobu, Gjergj? Prečo si ma sem zbytočne volal? Vieš, že ja som morský Baloz? Porazil a poslal som na onen svet nejedného hrdinu. Teba zrazím z koňa svojím malíčkom!” Gjergj odvetil: „Vravíš pravdu, Baloz! Vskutku som posledných deväť rokov stál na prahu smrti. Ale ty si ma prinavrátil k životu. Robil si si nároky na moju sestru skôr, než si obstál v boji so mnou. Robil si si nároky na ovce skôr, než si sa spýtal pastierov. Teraz som ťa ja prišiel poučiť o odvekých zvykoch nášho ľudu. My, Albánci, sa nikdy ničoho nevzdáme bez boja. A nikdy nevydáme sestru Balozovi bez toho, aby sme sa mu prv postavili v súboji. Priprav sa, zlobor, nastala tvoja posledná hodina!” Tak prehovoril Gjergj Elez Alia.

Vďaka finančnej podpore od SlovakAid sa Veronika Zimová mohla zúčastniť dobrovoľníckeho programu organizácie ADRA Slovensko v Albánsku (2017 – 2019).